

Oponentský posudok dizertačnej práce

Názov dizertačnej práce: Současné pojetí vyučovacího předmětu český znakový jazyk na základních školách pro sluchově postižené v České republice

Autor: mgr. BcA. Pavel Kučera

Odbor : Špeciálna pedagogika

Školiteľ: doc. PhDr. Eva Souralová, Ph.D.

Oponent: prof. PaedDr. Darina Tarcsiová, PhD.

a) Zhodnotenie významu dizertačnej práce pre príslušný odbor

Predložená dizertačná práca rieši tému, ktorá je v súčasnosti diskutovaná na viacerých fórach (medzi počujúcimi aj nepočujúcimi) a to aj napriek stálemu rozširovaniu kochleárných implantátov. Ide o oblasť, ktorej aj vzhľadom na prijatý Dohovor práv osôb so zdravotným postihnutím a viacerým rezolúciám EP je potrebné venovať pozornosť v jej obidvoch aspektoch – v rovine teoretickej, ale aj praktickej.

Je zrejmé, že príprava a realizácia opatrení v rámci vzdelávania žiakov s ťažkým sluchovým postihnutím si primárne vyžaduje poznanie súčasnej situácie. Predložená dizertačná práca, podľa môjho názoru, môže na niektoré otázky poskytnúť odpovede, ale zároveň nastroľuje množstvo nových.

b) Vyjadrenie k postupu riešenia problému, použitým metódam a splneniu stanoveného cieľa

Predložená dizertačná práca ma tradičnú štruktúru – teda teoretickú a praktickú časť, pričom tieto dve časti na seba nadväzujú. V práci boli formulované dva ciele, ktoré logicky na seba naväzujú a boli rozpracované do ďalších 5 dielčích cieľov. Je na diskusiu, či nebolo vhodnejšie si stanoviť len jeden cieľ a ten spracovať oveľa podrobnejšie. V rámci výskumnej časti autor využil polo štruktúrované interview a neparticipačné a participatívne pozorovanie s rozličnými (4) skupinami respondentov. Vzhľadom na cieľ výskumu a veľkosť výskumnej vzorky sa nazdávam, že išlo o správny výber výskumného dizajnu. Z práce nie je zrejmé, akým spôsobom jednotlivé rozhovory prebiehali (kde prebiehali, kto realizoval interview, ako sa realizoval zápis odpovedí z (väčšiny) interview, ako sa spracovávali odpovede. V prílohách nie sú transkripcie interview a ani pri vyhodnocovaní sa nepoužívajú výpovede respondentov, resp. ich časti. Taktiež mi nie je jasné, akým spôsobom autor realizoval pozorovania v triede – mal vytvorený pozorovací hárok? Toto všetko, totiž ovplyvňuje výsledky a závery výskumu a pri niektorých nie je celkom zrejmé ako sa získavali základné údaje.

Študent naplnil ciele práce, ktoré si stanovil, ale ako som už napísala vyššie pri užšom zameraní práce by sa mohli dosiahnuť výsledky, ktoré by podrobnejšie popisovali danú situáciu, pretože niektoré údaje nie sú celkom uspokojivé (napr. využívanie hodín ČZJ na vysvetľovanie pojmov) a druhý cieľ – čiže návrh predmetu ČZJ okrem vymenovania okruhov by mal byť nejakým spôsobom nielen zdôvodnený, ale aj urobená nejaká následnosť vzhľadom na vek žiakov, resp. ročník, v ktorom sa bude predmet vyučovať.

c) Stanovisko k výsledkom dizertačnej práce a k pôvodnému konkrétnemu prínosu predkladanej dizertačnej práce

Predložená dizertačná práca má deskriptívny charakter, čo bolo stanovené aj v jej celi. Viaceré z dosiahnutých výsledkov boli všeobecne známe (napr. používanie jednotlivých foriem komunikácie počujúcimi a nepočujúcimi pedagógmi) a výskumom sme si ich potvrdili, ďalšie výsledky sú ale úplne nové, v mnohých prípadoch poukazujú pravdepodobne na české špecifiká. Práca prináša niekoľko dobrých východísk pre ďalšie výskumy, je ale zrejme, že vo viacerých oblastiach si je potrebné stanoviť presnejšie kritéria nielen na hodnotenie, ale aj na zber údajov, aby ich bolo možné aj relevantným spôsobom overiť.

d) Ďalšie vyjadrenia k usporiadaniu prehľadnosti, formálnej úprave a jazykovej úrovni dizertačnej práce

Predložená dizertačná práca, pozostáva, ako je zvykom z časti teoretickej a z časti výskumnej. Je zrejme že teoretická časť nadväzuje na časť výskumnú, ktorá je rozsiahlejšia. Práca je pre zainteresovaného čitateľa dobre čitateľná, formálna úprava zodpovedá požiadavkám kladeným na daný druh prác a z celej práce je cítiť osobnú zaangažovanosť autora práce, čo považujem za pozitívne a je zrejme, že jeho poznatky v oblasti lingvistiky posunkového jazyka sú veľmi rozsiahle. Na druhej strane, vzhľadom na tému práce ale aj na študijný program špeciálna pedagogika sa nazdávam, že v teoretickej časti práce malo byť/bolo by vhodné, ak by bolo oveľa viac poznatkov z oblasti aplikácie posunkového jazyka do vyučovacieho procesu a to hlavne vzhľadom na skutočnosť, že vyučovanie posunkového jazyka je úzko späté len s jednou metódou vzdelávania žiakov s ťažkou stratou sluchu. V súčasnosti je spracovaná nielen jej filozofia, ale sú vo svete aj postupy a úlohy jednotlivých skupín pedagógov (napr. team-teaching, učiteľ – tlmočník, jeden učiteľ-jeden jazyk, voľný výber jazyka žiakom, atď.). Taktiež je presné definované, čo sa považuje za monoligvizmus, bilingvizmus, bimodálny bilingvizmus, atď. tieto pojmy bolo potrebné tiež vzhľadom na BiBI prístup bližšie vysvetliť. Chýbajú informácie o teoretických východiskách bilingválneho prístupu, konkrétne sa nazdávam, že by tam mala byť Cumminsova hypotéza vzájomnej závislosti (dvoch jazykov),

Niektoré dôležité časti tejto problematiky sú len naznačené a naopak niektorým častiam, ktoré nesúvisia celkom s vyučovacím predmetom posunkový jazyk (napr. notačné systémy) je venovaný, podľa môjho názoru, nadbytočný priestor. V teoretickej časti práce chýbajú významné zahraničné literárne zdroje z posledných 10 rokov, ktoré naznačujú zmeny v tejto oblasti, autor sa zväčša opiera o české zdroje, kde tieto posuny ešte nie sú, podľa všetkého evidentné, preto jeho východiská skôr zodpovedajú situácii z konca 90. rokov 20. storočia, v súčasnosti aj pod vplyvom kochleárných implantátov sa zásadne zmenili a niektoré východiská sa prehodnotili (napr. oveľa väčšie zastúpenie logopédie, čiže dôraz aj na hovorený jazyk...).

Niektoré poznámky, otázky, resp. podnety do diskusie:

- s. 12 v tabuľke je aj aj skupina hluchoslepých, prečo, akým spôsobom súvisí s danou problematikou ?
- prečo sa autor neopiera o klasifikáciu porúch sluchu WHO z roku 2001,
- s. 34 odkiaľ prebral autor pomenovanie metóda biligválnej komunikácie ? V literatúre som sa s takýmto názvom nikdy nestretla.,

- s. 41 – 45 aké boli dôvody na vybratie týchto konkrétnych škôl, čo ich spája resp. čím sa odlišujú,
- aké boli dôvody, že len 4 základné školy sa zapojili do výskumu, v práci nie je táto skutočnosť nijako popísaná a ako potom vystihujú výsledky reálnu situáciu v Čechách,
- s. 109 tabuľka 10 – nerozumiem – ide o samostatný predmet, alebo o súčasť ČJ ?
- s. 111 nerozumiem celkom požiadavke nepočujúcich pedagógov používať ČZJ bez českých slov. Myslí sa tým americký model, čiže posunkovanie bez hlasu?
- Aké boli kritéria na hodnotenie pedagógov /prísny, dôsledný....) a z koľkých hodín ste robili takýto záver?
- Prekvapujúce boli pre mňa informácie, že niektorí žiaci sú síce v triede, ale vyučovania sa nemusia zúčastňovať. Aký vplyv to má na zvyšok žiakov a ich motiváciu ? Nie je možné to riešiť iným spôsobom ?
- Akým spôsobom si predstavujete hodnotenie tohto vyučovacieho predmetu? Čo by sa vlastne malo hodnotiť ?
- Na Slovensku sme pri tvorbe materiálu na predmet Slovenský posunkový jazyk vychádzali z Európskeho rámca pre vyučovanie jazykov a stanovili sme si jednotlivé úrovne A1,A2,B1.....a prebrali sme jednotlivé požiadavky, samozrejme s modifikáciou na posunkový jazyk. Čo si myslíte o takomto prístupe k obsahu daného predmetu?

Vzhľadom na skutočnosť, že dizertačná práca nie je napísaná v mojom materinskom jazyku, neviem správnosť niektorých pojmov posúdiť, napr. znakový, zároveň neviem posúdiť správnosť, resp. nesprávnosť niektorých aspektov v zozname literárnych prameňov (napr. rozdelenie podľa jednotlivých skupín zdrojov literatúry).

e) Jednoznačne vyjadrenie, či predloženú dizertačnú prácu odporúčam – neodporúčam

Predložená práca Mgr. BcA. Petra Kučeru: „Současné pojetí vyučovacího předmětu český znakový jazyk na základních školách pro sluchově postižené v České republice, je téma velmi aktuální, přináší nové informace, které je možné využít v pedagogice sluchově postihnutých. V posudku práce sa vyskytujú poznámky, pripomienky a otázky, na ktoré žiadam odpovede pri obhajobe predloženej dizertačnej práce, hlavne na oblasti týkajúce sa výskumnej časti. Nazdávam sa, že práci by veľmi pomohlo, ak by autor vychádzal viac zo zahraničných zdrojov (hlavne za posledných 10 rokov). V práci vo viacerých oblastiach, záveroch je „cítiť“ osobné postoje, názory a preferencie autora, na ktoré ma samozrejme právo, ale musí rešpektovať aj práva inej skupiny, v tomto prípade, počujúcich pedagógov. Na záver musím konštatovať, že predložená práca ma určité rezervy, pričom na niektoré som upozornila, ale v prípade relevantných odpovedí študenta počas obhajoby

odporúčam

udelit' menovanému akademický titul philosophiae doctor - Ph.D.

Prof. PaedDr. Darina Tarcsiová, PhD.

Oponentka dizertačnej práce

OPONENTSKÝ POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE

autor: Mgr. BcA. Pavel Kučera

titul: Současné pojetí vyučování předmětu český znakový jazyk na základních školách pro sluchově postižené v České republice.

školitel: doc. PhDr. Eva Souralová, Ph.D.

oponent: prof. PhDr. PaedDr. Miloň Potměšil, Ph.D.

Autor P. Kučera předkládá práci, kterou završuje svoje studium doktorského programu v oboru speciální pedagogika. Z formálního hlediska je práce členěna do čtyř kapitol teoretické části o 80 stranách a dále do jedné kapitoly, ve které je na 110 stranách prezentována vlastní výzkumná práce, analýza výsledků a podrobná diskuse k jednotlivým položkám. Dále následuje seznam použité literatury a nestránkované přílohy. Až na drobné nedostatky v jazykové oblasti (překlepy, použité formulace) vyhovuje předložená práce kladeným nárokům z hlediska jazykového a typografického.

Pro posouzení je však důležitější obsah práce a její přínos pro současnou teorii a praxi. Autor po úvodním vstupu se zdůvodněním výběru zpracovávaného tématu pokračuje teoretickou částí. Na dalších stranách je terminologické vymezení, ve kterém postrádám výklad termínu „vada“ a „postižení“, protože v dalším textu jsou využívány. V subkapitole 2.3.1 se hovoří o vzdělávacích metodách, což není zcela v kontextu použitého odborného termínu – jedná se o terminologii obecné didaktiky. Uvedená část práce se však zabývá spíše komunikačními přístupy ve vyučování. Na druhé straně by bylo vhodné doplnit obsah předložené práce o metodickou část, zaměřenou na metodiku výuky znakového jazyka.

Autor v kapitole 2.3 Systém vzdělávání žáků se sluchovým postižením na primárním stupni popisuje poslání sítě základních škol. Primární vzdělávání však zahrnuje podle klasifikace ISCED-97 - zejména 1. stupeň základního vzdělávání, tedy 1. - 5. ročník ZŠ.

Přínosná je část textu, hovořící o situaci ve sledované problematice v zahraničí, včetně závěrečného shrnutí.

V textu se nejen v kapitole 3 hovoří o kultuře neslyšících. Je sice na několika místech popisována z různých pohledů, ale chybí zde základní definice kultury (například UNESCO) a použité parametry k této definici vztažené. Jinak lze snadno oponovat tím, že izolovaná tvrzení například „... třepotání rukama nahrazující potlesk...“ nebo pozdní příchody neslyšících, nejsou dostatečné argumenty k obhájení existence kultury.

Kapitola 3.4 Znakový jazyk ve světě přináší informace obsah ve stručné podobě. Následující kapitola 3.5 se věnuje podrobně teorii českého znakového jazyka a reflektuje současný stav poznání celé věci.

Podobně je tomu v kapitole 4, ve které se autor zabývá notačními systémy, jejich srovnáním a možnostmi využití. Pro čtenáře však kapitola 4 budí dojem pouhého zařazení do práce, bez uvedení do kontextu k tématu či cílům výzkumného záměru.

Empirická část představuje čtyři okruhy, ve kterých bylo zaměřeno badatelovo úsilí. Pro kvalitativní přístup byly zvoleny rozhovory s řediteli škol pro sluchově postižené, pedagogy, kteří vyučují znakový jazyk, žáky těchto předmětů a nakonec autor využil poznatky z vlastního pozorování při návštěvách spolupracujících škol. I když je třeba ctít slíbenou anonymitu výzkumu, schází zde explicitní údaj o počtu spolupracujících škol. Podle počtu rozhovorů z řediteli se lze domnívat, že se jednalo čtyři školy. Otázkou zůstává, jaká je situace ve zbývajících školách a zda tento početní rozdíl nezkresluje výsledky práce.

Další text práce je věnován velmi pečlivé a podrobné analytické práci autora při rozboru získaných textů a záznamů. Interpretace v kapitolách 5.3 – 5.6.1 je podrobná a v detailech (velmi podstatných pro význam práce) méně přehledná. Shrnující kapitola 5.7 je shrnutím získaných výsledků autorova zkoumání. V osmnácti parametrech se odráží autorův přínos – analyzuje, popisuje a shrnuje získané informace a výsledky nejsou příliš optimistické.

Použité výzkumné techniky byly relevantní záměrům výzkumu a vzorek respondentů dostatečně reprezentativní pro autorem stanovený okruh – školy, kde je ČZJ vyučován.

Pro diskusi nad disertační prací navrhuji následující témata:

- Reakce na připomínky v textu.
- Jak by se mohly promítnout výsledky disertační práce do přípravy budoucích speciálních pedagogů?
- V analýze ani v závěrech se neobjevuje srovnání stavu sledované problematiky s výsledky, které jsou publikovány v práci POTMĚŠIL, M. a kol. (2010) *Psychosociální aspekty sluchového postižení*. Brno: MUNI PRESS. Můžete v krátkosti porovnání charakterizovat?

- Stav populace na školách určených žákům se sluchovým postižením se radikálně mění. Provedte analýzu údajů UIV a svoje závěry k současnému vývoji těchto škol.

Závěr:

Předložená práce přes uvedené připomínky vyhovuje po obsahové i formální stránce všem požadavkům a proto ji navrhuji přijmout k obhajobě.

V Olomouci 11.7.2016

Miloň Potměšil